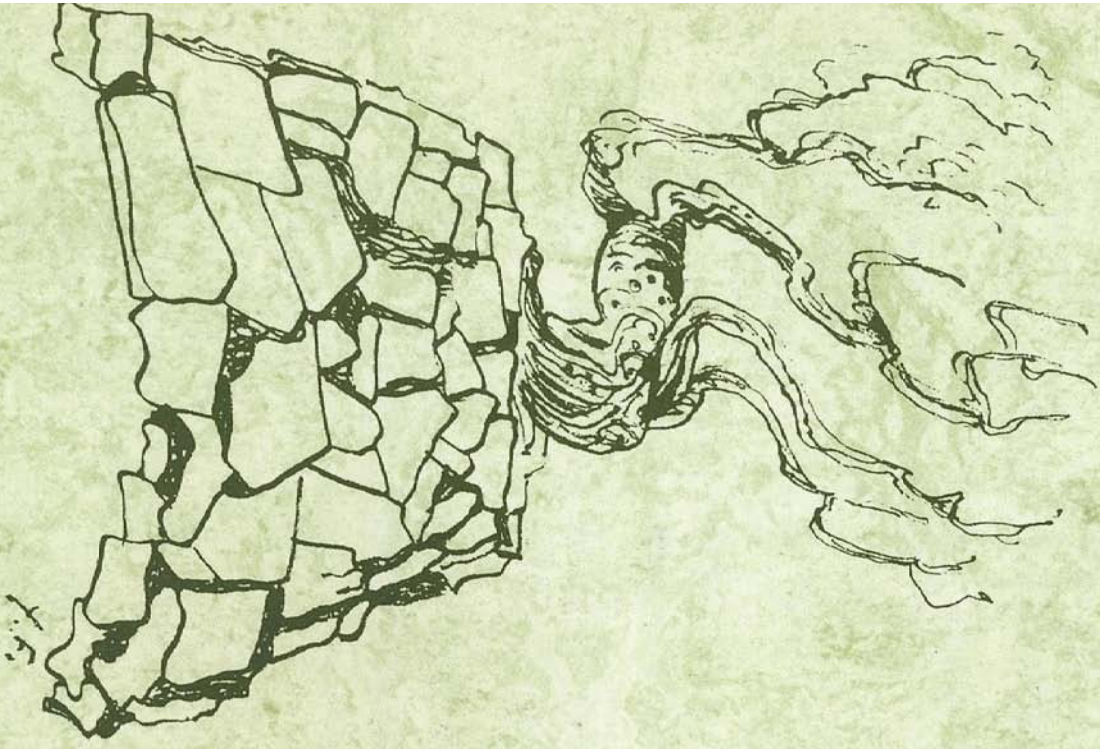

די פען 5

טבת תשנ"ה   חודשלעכער זשורנאַל פאַר ליטעראַטור   דעצ. 1994

די פּען 5

טבת תשנ״ה \ דעצ. 1994

רעדאַקטאָר:
הירשע־דוד קאַץ

רעדאַקציע:
יאָהאַנעס ל. בראָזי
גענאַדי עסטרייך
הירשע־דוד קאַץ
דוב־בער קערלער

אַבאָנאָמענטן,
מאַנוסקריפּטן,
קאָרעספּאָנדענץ:
Managing Editor
The Yiddish Pen
Golden Cross Court
4 Cornmarket
Oxford OX1 3EX
England

טעלעפאָן:
(+) 44 865 798989

פאַקס:
(+) 44 865 798987

געגרינדעט פון דער
משפחה טאַבאַטשניק
צום אָנדענק פון
יידישן פּאָעט און
פּראָזאאיקער
מענדל טאַבאַטשניק
(1975 — 1894)

פאַרלאַג „דריי שוועסטער"

פּאָעזיע

יעקב צבי שאַרגעל (פּתח תקווה): דאָס קול פון די שטערן 1

חנן קיעל (ניו־יאָרק): די אַכטע עוועניו 2

ברוך גאָלדשטיין (ניו־יאָרק): סילועטן 3

טרוים קאַץ־הענדלער (קרענבערי, ניו־דזשערזי):
ביסט מיר געקומען צו חלום 4

בען פורמאַנסקי (מעלבורן): פּייסאַזש 5

לייב בעראָוויק (ניו־יאָרק): זיבן פייער־זונען 6

פּיניע פּלאָטקין (לאָס אַנדזשעלעס): די ווייסע וועלט 7

פּראָזע

יהודה עלבערג (מאָנטרעאָל):
אהבת דוד ויונתן (אַ חסידישע מעשה) 8

הירשע־דוד מעינקעס (קאַפּעלולאָ, וויילז):
דער געצנדינער (אַ מתנגדישע מעשה) 20

גענאַדי עסטרייך (אָקספּאָרד):
דער באַגרעבעניש 34

הילע:
„דער אָנהייב" פון יאָני פיין

דער געצנדינער
(אַ מתנגדישע מעשה)

הירשע⸗דוד מעינקעס

אין שופּראַן איז געשטאָרבן דער רב, ר׳ שלמה⸗יעקב פּאַלאַן ט׳מען אים גערופן. אָדאָס איז שופּראַן וואָס צווישן סול און באַראַן, האַרט ביי דער אָשמאַנקע, אָטאָ די אָשמאַנקע וואָס פּאַלט סוף כל סוף אַריין אין דער ווילִיע. די רביצין האָט פּאַר דעם נאָך, אַ שאָק מיט יאָרן, די נשמה אויסגעהויכט, אַ פּאַרשלעפּטע חולאת איז ביי איר געווען. אַלע פּאַרשבת איז ר׳ שלמה⸗יעקב אַוועק אויפן בית⸗עולם איר דערמאָנען אַז ס׳רוקט זיך אָן די צייט פון ליכטצינדן.

ביי ר׳ שלמה⸗יעקבן איז קיין שלאַפקייט ניט געווען. אַז ער איז געווען אַ ייד טיף אין די יאָרן, איז ער אַרומגעגאַנגען אַ גלייכער ווי אַ טעלעגראַפנער סלופּ, מיט סטאַטעטשנע רבנישע שפּאַנען. ער האָט וואויל דערטאַפּט דאָס פּינטעלע, וואו די נשמה טרעפּט זיך מיטן גוף. אַז ער האָט זיך געלייגט שלאָפן אין דער נאַכט פון זיין טויט, האָט ער געשפּירט אַז ווייטער וועט ער ניט אויפשטיין. ער האָט געזאָגט ווידוי און דערנאָך „מודה אני״. אַ ליטוואַק בלייבט אַ ליטוואַק. וואָס מ׳קען מאָרגן ניט מאַכן דאַרף מען מאַכן היינט. די צוואה האָט ער אַרויסגעצויגן פון אַן אַלטן „חובות הלבבות״ און אַוועקגעשטעלט אויפן טיש. זי איז געווען געשריבן מיט פּיצינקע קרייזלדיקע אותיות און גלאַנציקער טינט אויף אַ קליין שטיקעלע פּאַרמענט.

פונווייטן קיין שאלות ט׳מען אין שופּראַן ניט געשיקט. סתרי תורה האָט ר׳ שלמה⸗יעקב אויך ניט אַרויסגעלאָזן. דאָס איז געווען אַ גאון שבעל⸗פּה. מיט זיינע ווערטלעך האָט רונד אַרום געקלונגען. ביי זיך אין

שופּראַן ט'מען אים פֿאַר שלמה המלך בדורותיו גערעכנט. פֿאַרוואָר, כל⸗זמן ר' שלמה⸗יעקב פּאַלאַן איז רב אין שופּראַן געווען, האָט מען קיין קלאָגן צו גאָט און צו לייט ניט געזוכט. ניט מ'האָט זיך געלאָדן, ניט מ'האָט געהונגערט. ס'איז איש תחת גפנו געווען.

נאָר געשטאָרבן איז געשטאָרבן. אַוועקגעגאַנגען די שלשים איז געבליבן מערניט איין זאַך: אַ נייעם רב אין שופּראַן שטעלן.

אין דער צוואה ט'ער איינגעשריבן, דער שופּראַנער, אַז דעם בן⸗יחיד זײַנעם, ר' אליקום⸗אַלטער פּאַלאַן, לאָקעמאַלטער ט'מען אים גערופֿן, זאָל מען פֿאַר רב שטעלן. דרײַ ווערטער ט'ער צוגעגעבן צודערצו: „על דעת הקהילה".

וואַלאָזשינער סמיכה ט'ער געהאַט, ר' לאָקעמאַלטער, פּונקט ווי דער פֿאָטער זײַנער. אַליין איז ער אויך געווען אַ זעכציקער. ער איז מזכיר ביים פֿאָטער געווען. פֿונדעסטוועגן איז דאָס קיין נאה לבריות ניט געווען. אַ יידן אין גאַס ט'ער אָפּגעגעבן שלום מיט אַ קעצישן שמייכל, קוים ט'ער מיט אימיין אויסגערעדט אַ וואָרט. פּלוידערן מיט עמך אין קלייניקייטן איז פֿאַר אים קיין עסק ניט געווען.

איבעריקנס האָט דער לאָקעמאַלטער גאָרניט אויסגעזען ווי קיין רב. ער איז געווען קליין און דאַר, אַ בר⸗מצווה בחורל די גרייס, ליצנים האָבן אים אָנגערופֿן „קורדופּ". ער איז געבליבן אַן אַלטער בחור. די זילבערנע באָרד איז ביי אים אַפֿילו געווען לאַנג ווי ביי אַ זקן, נאָר זי איז שיטער געווען, ווי סטרונעס פֿון מאַנדאָלינע. ווײַבאַלד אַ ווינטעלע, האָבן זיך צעפֿלויגן די איינציקע בערדישע פֿעדעם, יעדער מיט אייגענעם אימפּעט. די שטימע ביי אים איז געווען געראָטן אין אַ שעפּסל וואָס מעקעט. מיט אַזאַ מין מעקעניש ווער אַ רב אין בית⸗מדרש קיין דרשות ניט האַלטן.

די כלי⸗קודש האָבן זיך צונויפֿגערעדט. דער שופּראַנער וועט פֿאַרגעבן אויפֿן עולם האמת. אַז ער'ט דאָך אַליין צוגעשריבן „על דעת הקהילה".

דעם זון האָט מען פֿאַר אונטער⸗רב געשטעלט און אַ כתב געגעבן אַז גוטע שכירות ט'מען אים אויסצאָלן ביז צו די הונדערט⸗צוואַנציק. דעם כתב האָט ער די כלי⸗קודש אַ וואַרף געטאָן אין פּנים אַריין, גאָרנישניט רבניש, און זיי אָפּגעפּטרט מיט איין וואָרט: „מוחל".

מ'האָט געבראַכט צו פֿירן אַ יונגן רב פֿון ערגעץ אין רייסן, אַזש פֿון וויטעבסקער גובערניע. ער איז געווען אַ חבדניק. ביי די שופּראַנער ט'ער אויסגענומען. מיט יעדן האָט ער מתיקותדיק גערעדט, אויסגעהערט מיט קאָפּ אַלצדינג וואָס אַ יידן אויפֿן האַרצן ליגט. נאָכדעם ווי ער האָט פֿאַר די שופּראַנער אַ דרשה געהאַלטן, איז ביים עולם עלית⸗נשמה געווען. ער האָט גלייך געגעבן צו וויסן אַז ער גייט איין מ'זאָל ווייטער דאַוונען נוסח ליטא. וועט ער ביחידות צוגעבן די חבדישע תפֿילות אַז ער טוט תפֿילה פֿאַרן אייבערשטן, וועט דאָס אויך

צום שידוך ניט שאַטן. ער האָט דערוועגן אַ זאָג געטאָן, געלאַסן און נעימותדיק:

— אַז חסידים מיט מתנגדים וועלן צוזאַמען ניט תפילה טאָן, איז ווי אַזוי זשע וועט קומען משיח, אַ? און וואָס, דער צמח צדק מליובאַוויטש איז קיין פּעטערבורג ניט אַוועק משתדל זיין פאַר יידן אינאיינעם מיט ר׳ איצעלע חיים־וואָלאָזשינער׳ס?

דער יונגער רב האָט גלייך געטאָן שאַנעווען דעם כבוד פון ר׳ לאָקעמאַלטער, ער האָט געהייסן, מ׳זאָל מוותר זיין אויפן גאַנצן פּאַראַד, מ׳זאָל אים מיט קיין באַגלעקלטע פערד ניט באַגלייטן אין בית־מדרש אַריין, קיין קלעזמער זאָלן ניט אויפשפּילן, דעם כתב רבנות זאָל מען אין בית־מדרש ניט אַרויסלייענען פאַר קהל.

*

לאָקעמאַלטער איז אַריינגעפאַלן אין אַ ווייסטער מרה־שחורה. ריכטיק ווי גאָלד, דער נייער רב האָט אים קיין כבוד ניט געזשאַלעוועט. אַלע ווילע ט׳ער זיך מיט אים אָן עצה געהאַלטן אין קהל־זאַכן, נאָר ס׳איז געוואָרן אַרויסגעוואָרפן די רייד. די מאַמע איז אים געשטאָרבן. דער טאַטע איז אים געשטאָרבן. אַליין איז ער אַ פאַרזעסענער ייד אין די יאָרן, אָן אַ יורש, אָן אַ קדיש. וועגן עלנט זיין איז דאָך אָפּגערעדט. קומט מען צו גיין, אַ כאַפּטע מיט כלי־קודש, צבועקעס וואָס טראָגן זיך אַרומעט מיט גאָט אין קעשענע, נעמען און פאַרשטערן אים רבנות שבירושה. אַז ביי זיי איז דעם רב ז״ל צוואה כעפרא דארעא. אין שופראַן, וואו ער האָט אָפּגעלעבט אַ לעבן, האַלט מען אים פאַר אַ לא־לנו.

לאָקעמאַלטער האָט גענומען אַרומבלאָנקען איבערן בית־עלמין אינמיטן נאַכט. אַז מיט די לעבעדיקע איז ניטאָ וואָס צו ריידן, דאַרף מען זיך אַדורכשמועסן מיט די טויטע. קיין טרייסט האָט ער זיך דאָרטן ניט אויסגעזוכט. אַ היציקער שווייס איז אים אויפגעלאָפן אַפילו ווינטערצייט. מיט גרימצאָרן ט׳ער אויסגעזעצט דעם טאַטן אַ קלאָגע, אַלמאַי מ׳האָט אים צו חרפות אויף דער וועלט געבראַכט. אַוועק די עלף חדשים אבילות, האָט ער זיך גענומען אויפפירן גאָר אויסטערליש. אין שופראַן ט׳עם געהייסן אַז ביים פריערדיקן רבס זון „איז דאָ מאָדנע זיטן״.

די חושים האָבן זיך ביי אים אויסגעשאַרפט אַ שרעק. ער האָט געהערט זאַכן פון העט ווייט וואָס זיינען אים גאָרנישניט אָנגעגאַנגען. ווי אַ געפירטער ביי דער נאָז פון אַ דרויסנדיקער מאַכט האָט ער זיך אינמיטן גאַס צוגעשפּיצט די אויערן, ווי אַזוי מ׳דרייט אויס וואַסער פון אַ ברונעם אינדערוויטנס. אין שטוב האָט ער זיך שעהן לאַנג צוגעהערט ווי עס לויפט אַרום אַ מייזעלע אונטער די ברעטער פון דער

פֿאַדלאָגע. אַן אַנדער מאָל האָט זיך בײַ אים פֿאַרגלאָצט אַן אויג אין זײַט פֿון אַ קאַלוזשע ערגעץ אין גאַס און ער איז געשטאַנען אַ פֿאַרשטאַרטער, עלעהיי דאָרטן איז דאָ װער װײס װאָס. ער האָט זיך אַ טרײסל געטאָן פֿאַר שרעק אַז ער האָט דערזען דעם פֿאַרענטש פֿון אַ בענקל, עלעהיי די שטאַנגען װאָלטן גיפֿטיקע שלאַנגען געװאָרן. מ׳האָט אים דערלאַנגט אַ ספֿר ער זאָל דאָרטן נאָכקוקן װאָס, האָט ער זיך געבײזערט אַלמאַי די עמודים זײַנען אינגאַנצן שװאַרץ, הוילע טינט, װאָס מאַכט מען אים צו שפּאָט.

דער סוף איז געװען, ער איז אַ מומר להכעיס געװאָרן. ער איז אַרומגעגאַנגען אין גאַס אָן אַ היטל. בגילוי־ראש אַ רב. אַ ײדענע האָט זיך אום שבת צעשריען אַז זי איז גרײט שװערן בײַ אַ רײניקײט אַז זי האָט אים דערזען װי ער צינדט אָן אַ ליכט אין שטוב צװײ שעה פֿאַר הבדלה. אין בית־מדרש איז ער אינגאַנצן ניט אַרײַן.

בײַ אַלצדינג װאָס אונטער דער זון האָבן שופּראַנער דעם אצבע אלהים דערזען. „ס׳איז דאָ אויף דער װעלט אַ גאָט. אַ גליק װאָס ער׳ט זיך ניט גענומען פֿאַר אונטער־רבנות. אַ פֿײַנע מעשה! און אַ גליק נאָך װאָס דער רב ר׳ שלמה־יעקב עליו השלום מיט די רביצין עליה השלום האָבן דאָס ניט דערלעבט! אַז דער אײבערשטער איז פֿאָרט אַ בעל־רחמים!" פֿאַר אים אין די אויגן האָט מען זיך געהיט, נאָר צװישן זיך ט׳מען דעם לאָקעמאַלטער, יחוס אבות, ניט יחוס אבות, גענומען אָנרופֿן: „דער טראַלאַ־לאַלאַ".

קוים װאָס ער איז פֿון שטוב אַרױס. ער איז געװען זיכער אַז אויב ער װעט זיצן בײַם פֿענצטער און פֿאַמעלינקערהײט אַן עפּל גריזשען אום תשעה־באָב װעט ער אויפֿרודערן שופּראַן. נאָר ס׳האָט זיך ניט אָנגעהויבן. אויף אַ משוגענעם פֿרעגט מען קײן קשיות ניט, אַז ס׳איז דאָך אַ רחמנות.

פֿון אויסזיצן אין שטוב די מעת־לעתן איז די הויט בײַ אים װײס װי תכריכים געװאָרן. ער איז נאָך מאָגערער און קלענער געװאָרן. װער ס׳האָט אים אין פֿענצטער דערזען האָט זיך אָפּגעשראָקן. בײנער פֿון בית־עולם שאַרן זיך אין אַ שטוב אַרום אויף אײגענער אחריות. אַלע אינדערפֿרי האָט ער מקיא געװען אין אַן עמער, ס׳האָט געטרײסלט אַז מ׳האָט דאָס אין גאַס דערהערט.

שופּראַנער האָבן זיך געסטאַרעט דעם נעבעכדיקן קומען צו הילף. מ׳האָט אים צוגעטראָגן מתנות מיט מאכלים. פֿון סװינציאַן האָט מען געבראַכט פֿון טאַראַשײסקי׳ס פֿאַבריק אַ קענער אין די הײל־גראָזן, נאָר קײנעם האָט ער צו זיך ניט אַרײַנגעלאָזן.

אַלע שבת האָט לאָקעמאַלטער פֿונדעסטװעגן געפּראַװעט מיט אַלע כוחות זיך אַרױסדראַפּען פֿונעם טירוף הדעת. אים איז אַרױף אויפֿן זכרון, װי אַזױ דער טאַטע זיצט מיט אים אין דער זעלביקער שטוב, בײַם זעלביקן טיש, און לערנט מיט אים תורה. ער האָט פֿאַר די אויגן

דערזען די ליכטיקע פּנימער פֿון טאַטע־מאַמע אַז זייער בן־יחידל האָט
זיך אומגעקערט פֿון וואָלאָזשין מיט סמיכה. אַ גאַנצע נאַכט האָבן זיי
דאַמאָלסט אָפּגעוואַרט די פֿור.
ס׳האָט קיין זאַך ניט געהאָלפֿן. אַז מ׳גליטשט זיך אַראָפּ אין אַ תהום,
פֿאַלט מען אַלץ טיפֿער אַריין. די עבֿירות וואָס לאָקעמאַלטער האָט זיך
צוגעקלערט האָבן זיך אויסגעשעפּט. וואו ׳עט ער גיין אייביק אויסזוכן
עבֿירות? ווייטער קיין ברכה ניט געזאָגט און ווייטער קיין תּפֿילין ניט
געלייגט. מילכיקע און פֿליישיקע מאכלים האָט ער פֿאַרמישט אין אַ
טאָפּ און פֿאַרזוכט, נאָר באַלד האָט ער דאָס אַלצדינג אויסגעבראָכן. אַ
ייד בלייבט דאָך אַ ייד. אַז מיט אַלע עבֿירות האָט ער קיין זאַך ניט
אויפֿגעטאָן. איינעם אַ שלש־סעודות צייט ט׳ער דערזען פֿאַר די אויגן די
צורה פֿון טאַטן ווי ער זיצט שבֿעה אין גן־עדן, מיט געוויין און
שבֿרון־לב, נאָך דער נשמה פֿון זיין בן־יחיד אין שופּראַן ד׳ליטא.

*

יעדער משוגענער ווערט אום תּמוז אַ ביסל מיושב. אין די זומערדיקע
שבתים, אַז די סאַמע לופֿט שמעקט מיט פּרק, האָט זיך לאָקעמאַלטער
פֿאַרמאָסטן אויף ישוב הדעת מיט אַלע פֿאַרבאָרגענע פּינטעלעך
קלאָרקייט. ווי אין די אייליקע מינוטן, ווען אַ רויט־שקיעהדיקער זונענגלי
רייסט זיך אַדורך מיט וואונדער־כּוחות פֿון נאָענטער גסיסה, האָט זיך
אים אויפֿגעעפֿנט אַ לויטער פֿענצטערל אין טומאַניקן שגעון גופֿא. ער
האָט אויפֿגעמישט אין גמרות מיט אחרונים. דאָסמאָל האָבן די אותיות
באהבה אָפּגעוואַרט זיינע וואָלאָזשינער אויגן. די פֿרייד ביי אים,
אַריינקוקן אין אַ ספֿר, האָט זיך אומגעקערט מיט אַ צולאָג. ער האָט זיך
לענגער פֿאַרהאַלטן אין אַן אַכטפּאַכיקן תּוספֿות אין נדרים. ער האָט זיך
גאווהדיק צעלאַכט און גענומען דרשענען פֿאַר די ווענט. — וואָס וואָלט
זאָגן דער תּנא־ברא דער יונגערמאַנטשיק, ראָוועלע אין שופּראַן, אויף
אָט אַזאַ מין תּוספֿות, אַ? מה ענין תּוספֿות אצל רייסן?
בשעת מעשה האָט לאָקעמאַלטער וואוילפֿאַרשטאַנען אַז איבער
אַלע במזידם, אויף צו להכעיס גאָט און אויף צעפּלאַצעניש שופּראַן,
וועט ער אין גן־עדן סיי ווי ניט אַריין. צום וואַטנמאַכער גן־עדן!
און לאָקעמאַלטער בהרב שלמה־יעקבֿ האָט אָפּנוואָרלעך אָפּגעפּאַסט
ביי זיך ווערן אַן אפּיקורס. אַז ישוב הדעת קען צו אַלצדינג דערפֿירן.
איין צרה מערניט, אַן אפּיקורס ווערן איז ניט פֿון די גרינגע הלכות.
וואָס מער עבֿירות, אַלץ מער ט׳מען אים פֿאַר אַ סאַמאַסעץ גערעכנט.
ניט אומזיסט האָבן די חכמים געזאָגט, אַז אַן עם־הארץ קען קיין
אפּיקורס ניט זיין.
אפּיקורסות איז אויך אַ שיטה. אין אַ שיטה דאַרף מען זיך
אַריינקלערן. לערנען! אַז אַלצדינג גייט דאָך אין תּורה אַריין.

ער׳ט אַראָפּגענומען דעם שולחן ערוך, אויפגעמישט יורה דעה דאָרטן אין „הלכות עבודת כוכבים”, אַרײַנגעקוקט אין די סעיפים. גאָרניט מיט גאָרניט. הנאה האָבן פון גויאישקע געצן וואָס אין אַ שטעטל, טאָר מען ניט, מחמת מ׳האָט זיי געמאַכט אויף צו דינען. הנאה האָבן פון גויאישקע געצן וואָס אין אַ שטאָט מהיכא תיתי, ווייל דאָס איז פון שיינקייט וועגן געמאַכט. געפונען צעשמעטערטע צלמים און געצן, מעג מען זיי אויף עפּעס אַ צוועק אויסנוצן, אַבי מ׳זעט ניט קיין האַנט אָדער קיין פוס. וועגן אַ יריד אַז מ׳מאַכט אין טאָג פון זייערע חגאות. אַלץ ניט צום ענין.

ער האָט אַ שפּרונג אַריבער געטאָן ביז צום לעצטן סעיף, ווער זיינען דאָס די ריכטיקע אפּיקורסים. צום ענין. ריכטיקע און ניט קיין איינגערעדטע. דינען געצן און לייקענען אָפּ די תורה און די נבואה. אמת, די וואָס טוען עבירות אויף צו להכעיס זיינען אויך כופרים, נאָר דאָס ט׳ער פּאַר קליינגעלט גערעכנט, לאָקעמאַלטער, מוראַשקענע מעשימלעך. אַ ריכטיקער אפּיקורס דאַרף דינען דעם געץ בכל נפשו ובכל מאודו, מיט כוונה, מיט אהבת האליל! פונדעסטוועגן האָט ער וואויל געוואוסט אַז גאָט איז דער בורא עולם, איז ווייטער ניט גוט.

ער האָט אויפגעמישט דעם רמב״ם, דאָרטן אין הלכות תשובה. אַז ווער ס׳גלייבט ניט אַז דער בורא עולם ווייס וואָס טוט זיך ביי אַ מענטשן אין האַרצן איז אויך אַן אפּיקורס. און ווער ס׳גלייבט אַז אַן איינאיינציק וואָרט אין דער תורה איז ניט פון גאָט, ווייטער אַן אפּיקורס. פיינע אפּיקורסים! וואָס דעם רמב״ם איז איינגעפאַלן! אַז גאַנץ אפּיקורסות פאַרוואַנדלט ער אין קליפּערלעך. מיט אַזאַ מין גאַנג ׳עט זיין דער סוף, אַז כל ישראל יש להם חלק באפּיקורסות.

און לאָקעמאַלטער בר׳ שלמה־יעקב פּאַלאַן, איש שופּראַן, גליל ווילנא, האָט ביי זיך גערעשעוועט אַז ער וועט ווערן אַן אפּיקורס. לשמה. למהדרין. כהלכתה. „קע—ה י ל—כאָ—סאָ־אָ־אָ” האָט ער ביחידות אויסגעזונגען מיט מוספדיקער התרוממות. ער האָט אַרויסגענומען פון אַ רענצל אַ פאַרשטויבטע פלאַש לינטופער משקה, זי איז געלעגן נאָך פון דאַמאָלסט אַז דער טאַטע האָט געלעבט, ער׳ט אויסגעזשלאָקעט ווי אַ פּראָמשטשיק.

אַז דער רמב״ם מיטן שולחן ערוך פּלאָנטערן קליינקייטן מיט אפּיקורסות גופא! איבעריקנס האָבן זיי דאָך ביידע, דער מיימוני מיטן מחבר, לכאורה גאָר בדעה געהאַט די גויים מיט וועמען זיי האָבן געלעבט בשכנות, די אַראַבער מיט די קריסטן, גאָרניט קיין ריכטיקע געצנדינער. יענע האָבן מוסיף געווען צום רבונא דעלמא, אַ צוגאָב איז דאָך פאָרט ניט קיין פאַרמינערונג. געזאָגט באַשקע און געמיינט בלומקע.

„דרשו האליל בהמצאו” האָט ער פון מפטיר תענית ציבור איבערגעקרימט. אליהו הנביא האָט דאָך מלחמה געהאַלטן אויפן הר הכרמל מיט די פאַלשע נביאים. וועלכע פאַלשע נביאים, די נביאי

הבעל, ווער קען דאָך ניט די הפטורה כי תשא. פֿאַלשע און ניט קיין פֿאַלשע, אַ נפֿקא מינה, אַז ס'איז כל האדם כוזב! צו אַלדי צרות, גיי זוך אין שופֿראַן דעם בעל! אַז גיכער 'עסטו אין וואַרניאַן משה רבינוס שטעקן טרעפֿן.

פֿאַררוקט אָן אַ זייט איז געלעגן אַן אַלטער אַמסטערדאַמער נ"ך. די בלעטער זיינען געווען זייער דין. פֿונדעסטוועגן זיינען זיי געווען ווייסער איידער אין ווילנער און סלאַוויטער ספֿרים. די אותיות זיינען געווען איידעלע און מיט חן.

אַ משוגעת לערנען נ"ך! איבעריקנס איז דער נ"ך אינגאַנצן אָן מפֿרשים געווען, אַחוץ רש"י מיט אַן עברי־טייטש פֿון פֿאַרצייטנס, מיט ווערטער וואָס די עלטערבאָבע האָט אַליין ניט רעכט פֿאַרשטאַנען.

און צום ערשטן מאָל אין זיינע יאָרן האָט לאָקעמאַלטער גענומען אַ בוך לייענען. ניט געלערנט נאָר געלייענט, ווי להבדיל אַ מעשה־ביכל שבת ביי אַ יידענע אין שטוב. ער האָט מיט פֿאַרפֿרעסטע ליפּן און אַ בליק פֿון אַ קונדסישן חדר־יינגל אָנגעהויבן: ויהי אחרי מות משה עבד יי ויאמר יי אל יהושע בן נון משרת משה לאמר — — —

לאַנג'ט ניט געדויערט, די בני ישראל האָט צו בעל'ן געצויגן. דער מלאך פֿון גאָט איז אַרויף פֿון גלגל אויף בוכים, מוסרן די בני ישראל, מחמת דאַמאָלסט אַז דער גאַנצער דור פֿון יהושע איז אויסגעשטאָרבן, ס'איז ניט פֿאַרבליבן ווער זאָל די מעשים פֿון אדני געדענקען, איז געוואָרן: „ויעבדו את הבעלים", זיי האָבן געדינט די בעלים, ניט איין בעל, נאָר אַ פֿולע בעלים! אַז ביים לעבן נאָך האָט יהושע בן נון איינגענומען בעל־גד. קיין נאָמען נאָכן פֿעטער טודרוס איז דאָך עס ניט געווען. נאָכער האָבן זיך די יידן בעל־ברית פֿאַר אַ גאָט געמאַכט. און אַז דער חווי האָט דעם באַרג לבנון באַוואוינט, פֿון באַרג בעל־חרמון ביז וואַנען מ'קומט ניט אָן אין חמת, איז דאָך ווייטער אַ בעל. און ביי שלמה המלך איז קיין וויינגאָרטן אין בעל־המון ניט געווען? קיין נאָמען נאָך דער באָבע יאַכנע איז דאָך עס אויך ניט. אַוואָס דאַרף מען נאָך, אַז אחזיה המלך, קייניג איבער מלכות ישראל, אַז ער איז אַראָפּגעפֿאַלן פֿון בוידעמשטיבל, פֿאַר קיינעם ניט געדאַכט, האָט ער דאָך באַלד אַוועקגעשיקט משולחים צו בעל־זבוב דעם גאָט פֿון עקרון.

שגעון מיט קלאָרקייט, אַז זיי מישן זיך אויס, איז שוין בילכער גלאַט משוגעת. לאָקעמאַלטער איז אַריינגעפֿאַלן אין צערעגעניש. אין קאָפּ ביי אים האָט געשטאָכן מיט צינגלעך פֿון די פֿייערן פֿון גיהנום. ער האָט אויסגעגלאָצט אינדערלופֿטן אַרויס. ער האָט זעאונגען געזען. יהושע בן נון, שלמה המלך, אחזיה המלך אויפֿן בוידעם און די בעלים. דאָ אַ בעל און דאָרטן אַ בעל. אין אַ שאַרף פּיצל רגע איז אים אַריין אין קאָפּ דער תמצית פֿון זיין אפּיקורסות. דער בעל אין שופֿראַן הייסט דאָך ניט אַנדערש: בעל־שופֿראַן.

לאָקעמאַלטער האָט זיך צעפֿלאַנכעט ווי אַ פֿירזאָגערין אין אלול.

ס'איז געווען מנחה־צייט. מיט גאָרניט קיין מתנגדישע העוויות ט'ער גענומען אָפּדאַווענען די שבתדיקע מנחה, מ'שטיינס געזאָגט. די עמידה ט'ער אָנגעהויבן אויסשרייען, גאָרניט שמונה־עשריש בלחש: „ברוך אתה בעל שופראַן, בעלינו ובעל אבותינו, בעל אברהם, בעל יצחק ובעל יעקב, הבעל הגדול הגיבור והנורא".

אַ גום מיט שוויים איז אים פון אייבערשטן שטערן אַראָפּגערונען איבערן קערפּער. מיט די אויגן האָט ער אינגאַנצן ניט געפּינטלט, זיי האָבן ביי אים שטאַר געוונדיקט. דאָס רעכטע אויג איז פּלוצלונג אויסגעוואַקסן אין רויטן, ווי אַ זון קעגנאיבער דער לינקער לבנה אין שפּעטפּרילינגדיקן זונפאַרגאַנג, ווען די ווידעראַנאַנדן אין הימל ווערן דאָ אויף דער ערד באַשיימפּערלעך.

אויף די העכסטע טענער האָבן זיינע קולות אָפּגעהילכט איבער שופּראַן. ס'איז געווען אַ הייסער זומער טאָג. דער רב האָט געהאַלטן אין לערנען פּרק מיטן עולם אין בית־מדרש. אַז די תפילה צום „בעל־שופּראַן" האָט אָפּגעהילכט, איז אוים שיעור געוואָרן. מ'האָט געקלאַפּט אָן טיש פאַר געלעכטער. אַ פּאָר געזונטע יונגען אין גאַס האָבן דערוויילע באַשלאָסן „צורעכטמאַכן" דעם משוגענעם וואָס ברענגט בושות אויף יידן און אויף שופּראַן. דערהערט די סומאַטאָכע איז דער יונגער רב אַרויסגעלאָפן זיי אָפּריידן פון הארבע זינד. ערשטנס איז שבת און צווייטנס האָט מען דאָך אַנוסטן געלערנט: „והוי דן את כל האדם לכף זכות". אויף אַ גערירטן איז צער בעלי חיים.

לאָקעמאַלטער האָט אַראָפּגענומען די אַלע ספרים פון שראַנק און זיי פאַרזיכטיק אויסגעשטעלט אויפסניי אין דער צורה פון אַ בית מיט אַ שין. ער האָט זיך פאַרנייגט, שיער ניט כורעים געפאַלן, פאַר זיין האַסטיק אויסגעפורעמטן בעל־שופּראַן.

אין שופּראַן ט'מען שוין ניט געלאַכט. אויב אַזוי וועט עס אָנגיין, 'עט מען פון סדום און פון כעלם וייטער ניט ריידן. חילול השם ממש. גויים וועלן האָבן וואָס אויסלאַכן, און יידן פון פאַלוש ביז קאָפּולע וועלן שופּראַן נעמען אָנרופן „די משוגענע שטאָט". אָדאָס פעלט נאָך אויסעט.

אַוויפל מאָל דער שופּראַנער רב איז ניט געקומען מיט גוטן צו לאָקעמאַלטערן, אַזויפיל מאָל האָט ער אים גראָב פאַרטריבן פון דער פריזבע מיט דריי ווערטער מערניט: „אַוועק פון דאַנענט". דער יונגער רב האָט איינגעזען אַז ער דאַרף דעם ענין נעמען אין די הענט אַריין. אַז יענער מאָדלעוועט אוים דריי מאָל אַ טאָג די פאַרקרימטע תפילות צו אַ געץ „בעל־שופּראַן", וואָס ירבעם בן נבט האָט פון אים אויך ניט געוואוסט. אַ פיינע שטאָט! דער רב האָט פאַרשטאַנען אַז אין לאָקעמאַלטערן איז פאַר קיינעם ניט געדאַכט אַריין אַ דיבוק. אַז ביי אַ דיבוק האָט דאָך קיין ווערדע ניט אַ פּאָר טויזנט יאָר. ביי אַ בתולה קריכט אַריין אַ דיבוק פון אַ פאַרביסענעם אָפּגעשלאָגענעם חתן, ביי אַ

פאַרזעסענעם בן־הרב — פון אַ פאַרביסענעם אָפּגעשלאָגענעם גען.
סדנא דארעא חד הוא. אַז גיי פרעג ביי אַ דיבוק אַ קשיא.
אַ מעשה נאַר, אַז אַרויסטרייבן אַ דיבוק דאַרף מען קענען. דעם יונגן רב האָט קיין זריזות ניט אויסגעפעלט. שוין מוצאי שבת האָט ער אַ משולח אַוועקגעשיקט ביינאַכט אין מרחקים, ער זאָל אַראָפּברענגען אין שופראַן הייליקע צדיקים. ביז וואַנען דער משולח איז ניט דערפאָרן אין די מקומות וואו ס׳לעבן די ריכטיקע חסידים, און ביז וואַנען ער האָט זיך ניט אומגעקערט מיט די צדיקים, האָט געהאַלטן אין די עשרת ימי תשובה. אַ סימן פון אייבערשטן, האָט דער יונגער רב פון רייסן אָפּגעדרונגען, אַז דעם דיבוק דאַרף מען אַרויסטרייבן פון לאָקעמאַלטער בן הרב נאָך פאַרן יום הדין. סאַראַ פּנים, אַז צו כל־נדרי וועלן זיך צעקלינגען מטורפדיקע קולות פון אַ ייד וואָס קלאַפּט פאַרן בעל־שופראַן על־חטא?
דער משולח איז געקומען צו פאָרן מיט פינף מאַן: דריי פּני פון די חסידים, צדיקים, יעדער איינער אַ זקן אַ הדרת־פּנים, מיט צוויי יונגע משרתים, געזונטע ווי אַ שטאַבע אייזן. די חסידים זיינען געגאַנגען מיט שטריימלעך, געדרייטע פאות, זיידענע קאַפּאָטעס און ווייסע זאָקן. די משרתים האָבן גרויסע ווייסע ליכט געטראָגן, גרויסע שוואַרצע ליכט, קמיעות, אַ שופר אַ ריז, אַ גוזמא מיט ביכעלעך.
מ׳האָט באַלד געזען אַז דאָס איז אַ קאָמפּאַניע וואָס קען די מלאכה. די ערשטע זאַך, האָבן די משרתים די טיר ביי לאָקעמאַלטערן איינגעבראָכן, אים האָבן זיי פאַר די הענט גענומען און צוגעבונדן מיט שטריק. די דריי חסידים האָבן אַריינמאַרשירט מיט שירה, מיט תפילה, מיט יללות. זיי האָבן פאַרשפּאַרט די לאָדנס און אָנגעצונדן ווייסע ליכט מיט שוואַרצע ליכט. זיי האָבן גענומען אונטערזאָגן אויף לשון קודש און אויף אַראַמיש, תפילות און בקשות, צו דעם מלאך און צו יענעם מלאך. סוף כל סוף איז צוגעגאַנגען צום באַדיבוקטן דער עלטסטער פון די חסידים, דאָס איז געווען אַ ייד אַ גיבור מיט אַ באָרד ביז אונטערן גאַרטל. ער האָט דעם דיבוק, ווי ס׳איז דער שטייגער, גענומען אויף פאַרהער.
— דיבוק, גיב לשון, ווער ביסטו?
— ראַזבאָיניקעס! אַוועק פון דאַנענט!
— ווי רופט מען דיך?
— באַנדיטן! אַרויס פון דאַנענט! טויבע זייט איר?
— פון וואַנעט קומסטו?
— ווייסע חברהניקעס! געגאַנגען!
— פאַרוואָס זשע ביסטו אַריין אינעם רב בן הרב, ר׳ אליקום אַלטער בר׳ שלמה־יעקב פּאַלאַן?
— טריפהנע נידהניקעס! הורנזין! קעבינע מאַט!
די דיבוק־פאַרטרייבער פון אַ וויטן לאַנד האָבן געדברט און

אונטערגעברומט, מיט צירופים און מיט סגולות. מיט ליכט אינדערלופטן האָט מען געפּאָכעט און מיט קמיעות מלחמה געפירט, דעם דיבוק אויף אָנסטראַשענען.

ס'איז אַוועק אַ טאָג און ס'איז אַוועק אַ נאַכט. צום צווייטן מעת־לעת, זיינען די פינף אָנגעפּאָרענע אַוועק אין וועג פון וואַנען זיי זיינען אַריינגעפאָרן. זיי האָבן צוגעזאָגט, אַז נאָך די יום־טובים וועלן זיי זיך אומקערן אין שופּראַן. יום־כּיפּור איבערזיין אין אַן אָרט וואו אַ דיבוק שבדיבוקים האָט זיך ניט געלאָזן אַרויסטרייבן, האָבן זיי פונדעסטוועגן מורא געהאַט.

לאָקעמאַלטער האָט געבענטשט גומל מ'שטיינס געזאָגט, אַז דער בעל־שופראַן האָט אים פון אַלדע רוחות געטאָן אויסלייזן.

*

אין שופּראַן איז דאַמאָלסט געווען אַ קלוגע יידענע. כאַנטשע ט'מען איר גערופן. זי איז געווען אַ דיקלעכע אלמנה, זי פלעגט גיין מיט אַ געקעסטלטן רויט־בלויען פאַרטעך און אַ גרינעם קאָפּטיכל. אין שופּראַן ט'מען איר האָלט געהאַט.

די כאַנטשע איז גאָרניט געווען אין זיבעטן הימל אַז מ'האָט דעם יונגן רב אַראָפּגעבראַכט פון רייסן אַז ס'איז געשטאָרבן ר' שלמה־יעקב פאַלאַן. צו די חסידים האָט זי קיין זאַך ניט געהאַט. נאָר וואָס, אַזוי'ט זי אונטערגעפרעגט, מיט אַ דריטעלע שמייכל אין אַ ווינקל מויל: „צו וואָס פונקט חב"ד אין שופּראַן"?

און אַז לאָקעמאַלטער איז אינגאַנצן פון די רעלסן אַראָפּ, האָט זי גאָרנישניט פאַרשטאַנען, אַוואָס ברענגט מען אַראָפּעט פון יענער זייט סמבטיון חסידים מיט ווייסע זאָקן, אַז אַרום און אַרום זיינען דאָ אויסגעקלונגענע תלמידי חכמים, מיט די שענסטע סמיכות, ווער פון מיר און ווער פון קלעצק, ווער פון סווינציאַן, ווער פון וואַלאָזשין.

פון טייטש־פּרק האָט זיך כאַנטשע פאַרגעדענקט, אַז דאָרטן וואו ס'איז קיין מענטש ניטאָ דאַרף מען אַליין דער מענטש זיין. זי איז צופוס אַוועק אין סול. אָנגעקומען פאַרנאַכט, איז זי אַריין צום סולער רב. „די מהומה אין שופּראַן" האָט מען אומעטום געוואוסט. אַלצדינג האָט זי אים אויסדערציילט מיט אַ סדר.

פאַרן סולער רב האָט זי געוויינט און געוואָיעט. אַז שופּראַן איז צו חרפּה געוואָרן.

דער סולער רב האָט איר אַ שווייגנדיקער אויסגעהערט, מיט סמוטנע אויגן און אַראָפּגעלאָזענע פּלייצעס. אַז זי האָט אַלצדינג אויסדערציילט, האָט ער איר אַ זאָג געטאָן, אַז טאָמער וועט אים דער נייער שופּראַנער רב רופן, ט'ער קומען. גלאַט אַריינמישן זיך אין יענעמס קהילה איז ניט מטעם הנימוס.

די פּען 5

טבת תשנ"ה חודשלעכער זשורנאַל פֿאַר ליטעראַטור דעצ. 1994

דער סולער איז געווען אַ באַראָנטער רב. ידון ידון ט׳ער פון וואָלאָזשין געהאַט, טאַקע דאָרטן האָט ער זיך יונגערהייט געחברט מיט ר׳ שלמה־יעקב פּאָלאַן.

די כּאַנטשע האָט ביי אַ קרובהטע געגעכטיקט, אויף מאָרגן איז זי אַוועק אַהיים אין שופּראַן. זי איז אַריין צום יונגן רב. זי׳ט אים צו וויסן געטאָן אַז זי איז ביים סולער געווען. ׳עט מען אים אין שופּראַן רופן, דעם סולער, ט׳ער זיך ניט אָפּזאָגן. דער יונגער רב, דער רייסישער, ער איז געווען אַן איידלקייט, ער׳ט זיך אַן עצה געהאַלטן מיט די באַלעבאַטים מיט די כּלי־קודש. „פאַרוואָס ניט?״ האָט מען אים פון אַלע זייטן אַ פרעג געטאָן. „טאַקע פאַרוואָס ניט?״ האָט ער זיי תיכף נאָכגעגעבן.

דעם סולער האָט מען פאַרבעטן אויף אַן אסיפה אין שופּראַנער בית־מדרש. דאָס איז אַלצדינג געווען נאָך שמחת תורה. נאָך מנחה האָט זיך געשטעלט דער ערשטער פראָסט. דעם איוון האָט מען געהייצט, געגנוג אויף אַ שטאָט אָנוואַרעמען. אַז ניט אַלע מאָנטיק און דאָנערשטיק קומט צו פאָרן דער סולער רב.

דער סולער איז אַריינגעפאָרן מיטן מזכיר זיינעם. תיכף האָט אַלעמען אויסגעדאַכט אַז די „ברוך אתה בעל־שופּראַן״ געשרייען פונעם חסר־דעה ווערן מיט אַ קאָפּ איינגעשטילט. אַז אַ רב מיט וואָלאָזשינער ידון ידון פאָרט ערגעץ אַריינעט איז דאָך עס די שטאָטליט געגליכן צום „אווירא דארץ ישראל מחכים״.

דער סולער רב האָט זיך אַוועקגעזעצט אויבנאָן ביים לאַנגן טיש וואָס צווישן דער בימה מיטן ארון קודש. די שופּראַנער האָבן שיער ניט פאַרגעסן ווי דאָס זעט אויס אַ רב אַ זקן.

דער סולער האָט יעדן געהייסן אויסדערציילן פון אליקום־אַלטער נעבעך; זקנים האָבן דעם נוגע בדבר וואוילגעדענקט פון זינט ער איז אויף דער וועלט געקומען, זיי זיינען די ערשטע צום וואָרט געקומען. געקומען צו שקיעה און צו נאַכט צוצו. נאָך מעריב האָט מען ווייטער דערציילט. דער סולער האָט אַלץ אויסגעהערט אַ שוויַיגנדיקער.

שפּעט ביינאַכט, אַז מ׳האָט זיך אַראָפּגערעדט פון האַרצן, האָט זיך דער סולער אַ הייב געטאָן. ער איז געשטאַנען ביים עמוד און האָט גענומען ריידן מיט די בני שופּראַן פאַר די וואַקסענע ליכט, אַזוי צו זאָגן:

*

רבותי, די זאַך פון דעם איז אַזוי. אין ר׳ שלמה־יעקב פּאָלאַן ז״ל זון, צו לאַנגע יאָר, איז אפשר טאַקע אַריין אַ דיבוק. אַ מעשה נאָר, וואָס דער דיבוק איז גאָר פון דער אייגענער נשמה, ניט פון קיין פרעמדן, ניט פון קיין אַמאַליקן. פונעם בעל־זבוב, עליו השאָקל, אַוודאי און אַוודאי

ניט! וואָס מען האָט דאָ געבראַכט צו פירן חסידים מיט שופרות, איז דאָס אַלץ פּוסטע טירחא. אַז יום־טוב בלאָזט מען אין שופר.

אַ קלאָרער ייד, אַז ער ווערט פאַר קיינעם ניט געדאַכט, ניט בהא עלמא, דאַמאָלסט ווערט די אַמאָליקע נשמה פון אָטאָ דעם יידן, דעם זעלבן, אַ פאַרוואָגלטע נאָך ביים לעבן. אַ פאַרוואָגלטע ביים לעבן! אַ פאַרוואָגלטע נשמה רייסט זיך מיט אַזעטקענע כוחות, אַז דער מענטש קען זיי גאָרניט משיג זיין, זיי רייסן זיך, זיך אויסלייזן פון דער פאַרוואָגלונג, ס׳איז דאָך אַ פּשוטער שכל. אַז דער־אָ, ביי וועמען זי איז געווען לעבט נאָך, ער אָטעמט, ער גייט אַרומעט, איז דאָך אַ פּשיטא אַז דער נשמה ציט צו אָטאָ דעם מענטשן. דעם זעלביקן. אַז ס׳איז דאָך קלאָר ווי אַ רש״י! טאָמער איז גובר דער בייזער רוח, די נשמה קען אים ניט בייקומען, דאַמאָלסט נעמט די נשמה און זי ווערט ביים אַמאָליקן קערפּער אירן אַ דיבוק. דער דיבוק שפּייזט זיך פון אַלצדינג וואָס איז שלעכט און שאַלקהאַפטיק אין דער וועלט: פון קנאה און ניט פאַרגינען; פון שנאה און ניט געטרויען; פון צוזאָגן און ניט מקיים זיין, און פון אַלע איבעריקע עבירות וואָס בין אדם לחבירו. נעמט מען צו ביים בייזן רוח די שפּייזונג, ווערט ער אָפּגעשוואַכט און די נשמה ווערט אוים דיבוק. זי ווערט ווידער אַ געזונטע נשמה, אַ נשמה וואָס לעבט זיך אין אַ גוף בשלווה.

דער חשובער יונגער רב ביי איך, דער רייסישער, עד מאה ועשרים שנה, האָט ערלעך געטאָן. די חסידים פון ווייטע מקומות וואָס מ׳האָט דאָ אַראָפּגעבראַכט, זיי זיינען אויך אין קיין זאַך ניט שולדיק.

שולדיק איז שופראַן! דריי טעג דאַרף מען דאָ פאַסטן. תשובה טאָן, יידן, תשובה! ווי אַזוי דערוועגט מען זיך גאָר, אַראָפּברענגען פונווייטן אַ רב, אַז דער הייליקער שופראַנער, זכרונו לברכה, דער גדול בתורה, ר׳ שלמה־יעקב פאַלאַן, אַ ליכטיקן גן־עדן, אַז ער האָט אַ צוואה איבערגעלאָזן! ר׳ שלמה־יעקב פאַלאַן האָט דאָך שופראַן אַ שם געמאַכט! נבהר שם מעושר רב! קליינגעלט איז דאָס אַ שם? שוין פאַרגעסט מען זיך עס, ווער׳ט אייך דעם שם געמאַכט?

און אַ צוואה רעכנט זיך אין שופראַן פאַר זייפנבלאָז? איי, ער האָט דאָרטן צוגעשריבן, דער שופראַנער: „על דעת הקהילה״, טאָ האָט ער צוגעשריבן! האָט ער זיין עדה פאַר אַ נסיון געשטעלט.

די גמרא זאָגט דאָך בפירוש, אין גיטין איז דאָס, שוין אין פּרק המביא, אַז רבי יהודה הנשיא ברענגט פון ר׳ יעקבס וועגן, יענער ברענגט פון ה׳ מאירס וועגן: „מצווה לקיים דברי המת״. דאָרטן גייט די רייד וועגן געלט־זאַכן, איז אחת כמה וכמה אַז די צוואה פון שופראַנער רב איבערן זונס רבנות איז הייליק וואָס הייליק קען זיין. הייליק, יידן! באַלעבאַטים! לאָמיר אָנכאַפּן, אַ ייד. אַ פּשוטער ייד. גייט זיך אַ פּשוטער ייד. איז ביי אים דאָ מן הסתם ברידער מיט שוועסטער, אַ פאַך, אַ ווייב מיט קינדער. עולם ומלואו! געזונט זאָלט איר זיין! דער

אליקום⸗אַלטער, אַ רפואה שלימה, ביי אים איז דאָך קיין זאַך ניטאָ. אַ סברא אַז צו איין תכלית האָט מען אים פֿאַרשריבן אויפֿן הימל, אינעם ספר החיים, נאָך איידער ער איז געבאָרן געוואָרן: רב אין שופּראַן זיין. צו וואָס האָט ער געלערנט און צו וואָס האָט ער סמיכה געקראָגן, אַ? און צו וואָס איז ער געזעסן אַלע זיינע יאָרן אין זיין טאַטנס הויזגעזינד, דעם טאַטן פֿאַר מזכיר צו זיין?

אַקיצור, די איינציקע זאַך וואָס איז ביי דעם יידן געווען האָט איר ביי אים צוגענומען. די מעשה מיט דוד המלך און בת⸗שבע, אַזאַ מעשה ט׳מען אין שופּראַן ניט געהערט? אַ גוזמא מיט ווייבער ט׳ער געהאַט, דוד המלך, ס׳איז דאָך פֿאַר רבינו גרשום געווען! אוריה החתי האָט מערניט איין ווייב געהאַט, בת⸗שבע איז דאָס געווען. האָט אים דוד המלך צוגענומען אָטאָ די אייגאיינציקע ווייב זיינע. דעם מאַן אירן, דעם אוריה, אים האָט ער גאָר אַוועקגעשיקט אין מלחמה ער זאָל דערהרגעט ווערן. ווי האָט דאָך נתן הנביא געזאָגט, אַז ער האָט דוד⸗המלכן געמוסרט: „צוויי מענטשן זיינען אין איין שטאָט געווען, אַ גביר מיט אַן אָרעמאַן. ביים גביר זיינען געווען שאָף מיט רינדער אָן אַ שיעור. און ביים אָרעמאַן איז געווען מערניט איין קליינינקע שעפּעלע, וואָס ער האָט אָפּגעקויפט און אויפגעהאָדעוועט". נו, איז וואָס בלייבט אים, ר׳ שלמה⸗יעקב פּאַלאַן ז״לס זון, פֿונעם גאַנצן לערנען, פֿון וואַלאָזשינער סמיכה, פֿון מזכיר ביים טאַטן זיין, אַ?

אַז דאָס וואָס ס׳שטייט געשריבן אין דער צוואה פֿונעם גאון ר׳ שלמה⸗יעקב פּאַלאַן זכרונו לברכה איז אייך ניט געפֿעלן געווען? דער זון האָט ביי אייך ניט אויסגענומען? איז די ערשטע זאַך פֿירט מען אויסעט די צוואה. נאַכער אַז דער שידוך טויג ניט, נעמט מען אים אַראָפּעט און מ׳שטעלט אַ צווייטן פֿאַר רב. אַז שופּראַנער רבנות איז דאָך פֿאָרט ניט די רוסישע קיסרות!

איר האָט אים משוגע געמאַכט. פֿון זיין נשמה ט׳איר אַ דיבוק געמאַכט. אַז דאָס איז ניט קיין אפּיקורס און ניט קיין געצנדינער. וואָס, ער׳ט זיך אָפּגעשמדט אין קלויסטער? אַ נעכטיקער טאָג. אין צערקווע? אַוועק צו די טערקן מיט שבתי⸗צביען? הייבט זיך ניט אָנעט! ער גלייבט אינעם בעל⸗שופּראַן ווי איך גלייב אינעם בעל⸗סול! וואָלט ער זיך אַ צלם געמאַכט מיט די ספרים, רחמנא לצלן, וואָלט שמאָל געהאַלטן. האָט ער דאָך ניט געמאַכט!

מזכיר! גיי רוף אליקום⸗אַלטער אין בית⸗מדרש אַריין! זאָג אים אַז דער סולער רב רופֿט אין בית⸗מדרש אַריין הרב ר׳ אליקום אַלטער בהרב ר׳ שלמה⸗יעקב פּאַלאַן.

*

דעם סולער רבס מזכיר האָט מיט אַ האַלבן קולאַק אַ קלאַפּ געטאָן

אין טיר ביי לאָקעמאַלטערן. דערהערט אַז אין שופּראַן איז דאָ דער סולער רב, דעם טאַטנס אַ ידיד נאָך פון וואַלאָזשינער יאָרן, אַז ע ר רופט אים אין בית־מדרש, איז ער גלייך אַוועק מיטן מזכיר.

באַלד ווי לאָקעמאַלטער האָט זיך געיאַוועט אין בית־מדרש ט׳מען געזען אויפן פּנים אַז דער דיבוק איז פון אים אַרויס, עלעהיי דעם סולערס קלאָרע דיבורים וואָלטן אים פונדערווייטנס אויסגעהיילט. בההיא שעתא דמלה דאורייתא אתחדשת מפּומיה דבר נש ההיא מלה סלקא ואתעתדת קמיה דקב״ה וקב״ה נטיל לההיא מלה ונשיק לה. יענע רגע, אַז אַ תורה וואָרט אַ חידוש ווערט געבראַכט פאַר אַ מענטשנס ליפּן, נעמט דאָס וואָרט און פליט אויפן הימל אַרויף און טוט זיך אַ שטעל פאַרן אייבערשטן און דער אייבערשטער נעמט דאָס וואָרט און טוט עס אַ קוש. און פון הימל, אַזוי׳ט מען אָפּגעלערנט, פליט עס ווייטער, וואוהין ס׳באַדאַרף אָנקומען.

דער גבאי האָט אים געפירט צום סולער רב אויבנאָן.

זיי האָבן זיך צעקושט אויפן רבנישן שטייגער. שטילערהייט ט׳מען גענומען אַדורכשמועסן זיך.

דער סולער רב האָט זיך ווייטער ביין עמוד געשטעלט. ער האָט פאַרן עולם גערעדט אַזוי צו זאָגן:

— רבותי! ווער ס׳ווערט צערודערט פון אַן אומגליק, און ווערט מיטן אייבערשטנס הילף ווייטער געזונט, דער דאַרף קיין תשובה ניט טאָן, ער דאַרף מערניט בענטשן גומל. אַקיצור, יידן! דער פּסק! ר׳ אליקום אַלטער בר׳ שלמה־יעקב פאַלאַן זאָלט איר נאָך היינט ביינאַכט פאַר רב שטעלן! דעם כתב רבנות זאָל מען איצטער אויפשרייבן און לייענען פאַר קהל. נאַכער זאָל ער אַוועק מיט מיר אויף אַ חודש, ביי אונדז אין סול וועט ער זיך גוט אויסרוען, באַלד ׳עט ער צו זיך קומען. דעם בן תורה דעם יונגנמאַן, דעם רב פון רייסן, אים זאָלט איר פאַר אונטער־רב שטעלן! און איבער די הונדערט צוואַנציק פון ר׳ לאָקעמאַלטערן וועט ער נאָך רב אין שופּראַן זיין! אָפּגעהיט זאָל מען זיין! אָפּגעהיט! אַ גוטן!

ר׳ לאָקעמאַלטערן איז געווען באַשערט חכמה און אריכת ימים. אַז ער איז רב אין שופּראַן געווען, ווערליק דעם טאַטנס צוואה, איז ער בהדרגה געוואָרן אויך אַ לייטזעליקער. די שטימע ביי אים האָט זיך אויסגעלייטערט. יעדן האָט ער מיט קלוגע עצות באַזאָרגט. אין אַלע זיינע מעשים האָט אים דער אונטער־רב פון רייסן אונטערגעשפּאַרט. קיין קנאה איז צווישן זיי ניט געווען. אַז דער שופּראַנער רב איז אַמאָל אַ שטיק צייט ניט געווען ביי די קלאָרע געדאַנקען, וועגן דעריין האָט מען קיין וואָרט ניט דערמאָנט, וועגן דעריין האָט מען אין שופּראַנער פּנקס קיין וואָרט ניט פאַרשריבן. נאָר וואָדען, דעם סולער רבס מזכיר האָט עס אַלצדינג אויפגעשריבן אין סולער פּנקס. ביי אים הייסט די מעשה: „כבוד הצוואה״.

The Yiddish Pen 5

monthly for Yiddish poetry and prose

Dec. 1994

Editor:
Dovid Katz

Editorial Board:
Johannes L. Brosi
Gennady Estraikh
Dovid Katz
Dov-Ber Kerler

Address for subscriptions, manuscripts and correspondence:

Managing Editor
The Yiddish Pen
Golden Cross Court
4 Cornmarket
Oxford OX1 3EX
England

Telephone:
(+) 44 865 798989

Fax:
(+) 44 865 798987

Published in cooperation with the Oxford Institute for Yiddish Studies

Founded by the Tabatznik family in memory of Yiddish poet and novelist Mendel Tabatznik (1894 — 1975)

Three Sisters Press

Poetry

Yaakov Tzvi Shargel (Petach Tikva): Voice of the stars 1

Chonon Kiel (New York): Eighth Avenue 2

Boruch Goldstein (New York): Silhouettes 3

Troim Katz-Handler (Cranbury, New Jersey): You come to my dream 4

Ben Furmanski (Melbourne): Landscape 5

Leon Borovick (New York): Seven suns of fire 6

Pinya Plotkin (Los Angeles): The white world 7

Prose

Yehuda Elberg (Montreal): The love of David and Jonathan (a chasidic story) 8

Heershadovid Menkes (Capelulo, Wales): The idol worshipper (a misnagic story) 20

Gennady Estraikh (Oxford): The pipsqueak 34

Cover:
"The Beginning" by Yonia Fain